

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

8 februarie 2007*

În cauza C-3/06 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție, introdus la 3 ianuarie 2006,

Groupe Danone, societate pe acțiuni cu sediul în Paris (Franța), reprezentată de A. Winckler și S. Sorinas Jimeno, avocați,

recurentă,

cealaltă parte în proces fiind:

Comisia Comunităților Europene, reprezentată de domnii A. Bouquet și W. Wils, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

* Limba de procedură: franceza.

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul C. W. A. Timmermans, președinte de cameră, domnul J. Klučka, doamna R. Silva de Lapuerta (raportor), domnii J. Makarczyk și L. Bay Larsen, judecători,

avocat general: domnul M. Poiares Maduro,
grefier: doamna K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 13 septembrie 2006,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 noiembrie 2006,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Groupe Danone solicită anularea hotărârii Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene din 25 octombrie 2005, Groupe Danone/Comisia (T-38/02, Rec., p. II-4407, denumită în continuare „hotărârea atacată”), în măsura în care prin această hotărâre Tribunalul i-a respins în parte acțiunea având ca obiect anularea Deciziei 2003/569/CE a Comisiei din 5 decembrie 2001 privind o

procedură de aplicare a articolului 81 din Tratatul CE (cauza IV/37.614/F3PO/ Interbrew și Alken Maes) (JO 2003, L 200, p. 1, denumită în continuare „decizia în litigiu”), precum și reducerea amenzii care i-a fost aplicată prin articolul 2 din această decizie.

Cadrul juridic

- ² Articolul 15 din Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81] și [82] din tratat (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 01/vol. 8, p. 3), prevede:

„(1) Comisia poate aplica, prin decizie, întreprinderilor sau asocierilor de întreprinderi amenzi cu un quantum între o sută și cinci mii de unități de cont atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

[...]

- (b) furnizează informații inexacte ca răspuns la o solicitare efectuată în temeiul articolului 11 alineatul (3) sau (5) [...].

(2) Comisia poate aplica, prin decizie, întreprinderilor și asocierilor de întreprinderi amenzi cuprinse între o mie și un milion de unități de cont, limita maximă a amenzii putând fi majorată cu până la zece la sută din cifra de afaceri realizată în cursul exercițiului financiar precedent de fiecare dintre întreprinderile care au participat la

încălcare atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

(a) încalcă articolul [81] alineatul (1) sau articolul [82] din tratat [...]

[...]

Pentru stabilirea quantumului amenzii se iau în considerare atât gravitatea, cât și durata încălcării.” [traducere neoficială]

3 Articolul 17 din Regulamentul nr. 17 prevede:

„Curtea de Justiție are competență de fond în sensul articolului [229 CE] cu privire la acțiunile introduse împotriva deciziilor prin care Comisia stabilește o amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu; aceasta poate elimina, reduce sau majora amenda sau penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată.” [traducere neoficială]

4 Comunicarea Comisiei intitulată „Liniile directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO” (JO 1998, C 9, p. 3, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 69, denumită în continuare „liniile directoare”) prevede în preambulul său:

„Principiile prezentate în [...] liniile directoare ar trebui să asigure transparența și imparțialitatea deciziilor Comisiei, atât pentru întreprinderi, cât și pentru Curtea de

Justiție, menținând totodată marja discreționară acordată Comisiei, în temeiul legislației relevante, în stabilirea amenzilor în limita a 10 % din cifra de afaceri totală a întreprinderilor. Cu toate acestea, această marjă trebuie să urmeze o politică coerentă și nediscriminatorie, în concordanță cu obiectivele urmărite în sancționarea încălcărilor regulilor de concurență.

Noua metodă de determinare a cuantumului unei amenzi va respecta următoarea formulă care pornește de la un quantum de bază care va fi majorat pentru a ține seama de circumstanțele agravante sau diminuat pentru a ține seama de circumstanțele atenuante.”

- 5 Conform punctului 1 din liniile directoare, „[acest] [c]uquantum de bază se determină în funcție de gravitatea și durata încălcării, acestea fiind singurele criterii menționate la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17”. În temeiul punctului 2, cuantumul de bază poate fi majorat în cazul în care există circumstanțe agravante, cum ar fi, de exemplu, încălcări repetate de același tip din partea aceleiași sau acelorași întreprinderi. Potrivit punctului 3 din liniile directoare, cuantumul poate fi redus în cazul în care există circumstanțe atenuante speciale.

- 6 Comunicarea Comisiei privind neaplicarea de amenzi sau reducerea cuantumului acestora în cauzele având ca obiect înțelegeri (JO 1996, C 207, p. 4, denumită în continuare „comunicare privind cooperarea”) definește condițiile în care întreprinderile care cooperează cu Comisia în timpul investigației desfășurate de aceasta cu privire la o înțelegere vor putea fi scutite de amenzi sau vor putea beneficia de o reducere a amenzii pe care altfel ar fi trebuit să o plătească.

7 Secțiunea D din comunicarea privind cooperarea are următorul cuprins:

„D. Reducerea semnificativă a cuantumului amenzii

1. În cazul în care o întreprindere cooperează fără a fi îndeplinite toate condițiile prevăzute la [secțiunile] B și C, aceasta beneficiază de o reducere de 10 % până la 50 % din cuantumul amenzii care i-ar fi fost aplicată în lipsa cooperării.

2. Aceasta poate fi situația, printre altele, în cazul în care:

— înainte de comunicarea privind obiecțiunile, o întreprindere furnizează Comisiei informații, documente sau alte elemente de probă care contribuie la stabilirea existenței încălcării săvârșite,

— după ce a primit comunicarea privind obiecțiunile, o întreprindere informează Comisia că nu contestă materialitatea situației de fapt pe care Comisia își întemeiază acuzațiile.” [traducere neoficială]

Situația de fapt

8 În hotărârea atacată, Tribunalul a rezumat situația de fapt după cum urmează:

„[...]

- 5 La momentul săvârșirii faptelor, Interbrew NV (denumită în continuare «Interbrew») și Brouwerijen Alken-Maes NV (denumită în continuare «Alken-Maes») erau numărul unu și, respectiv, numărul doi pe piața belgiană a berii. Alken-Maes era o filială a societății Groupe Danone [...], care își desfășura activitatea și pe piața franceză a berii prin intermediul unei alte filiale, Brasseries Kronenbourg SA (denumită în continuare «Kronenbourg»). În 2000, [Groupe Danone] și-a încetat activitatea în sectorul berii.

- 6 În 1999, Comisia a inițiat o investigație purtând numărul de cauză IV/37.614/F3, care viza eventuale încălcări ale normelor comunitare de concurență în sectorul belgian al berii.

- 7 La 29 septembrie 2000, în cadrul respectivei investigații, Comisia a inițiat o procedură și a adoptat o comunicare privind obiecțiunile împotriva [societății Groupe Danone], precum și împotriva întreprinderilor Interbrew, Alken-Maes, NV Brouwerij Haacht (denumită în continuare «Haacht») și NV Brouwerij Martens (denumită în continuare «Martens»). Procedura inițiată împotriva [societății Groupe Danone] și comunicarea privind obiecțiunile care i-a fost adresată aveau în vedere numai pretinsa implicare a acesteia în înțelegerea numită «Interbrew/Alken-Maes» privind piața belgiană a berii.

- 8 La 5 decembrie 2001, Comisia a adoptat [decizia în litigiu], care se adresa [societății Groupe Danone], precum și întreprinderilor Interbrew, Alken-Maes, Haacht și Martens [...].

- 9 Prin [decizia în litigiu] sunt constatate două încălcări distincte ale normelor de concurență, și anume, pe de o parte, un ansamblu complex de acorduri și/sau de practici concertate în sectorul berii vândute în Belgia (denumită în continuare «înțelegerea Interbrew/Alken-Maes») și, pe de altă parte, practici concertate în sectorul berii vândute sub marcă de distribuitor. Prin [decizia în litigiu] se constată că [Groupe Danone], Interbrew și Alken-Maes au participat la prima încălcare, iar Interbrew, Alken-Maes, Haacht și Martens au participat la cea de a doua.

- 10 Deși [Groupe Danone] era, la momentul săvârșirii faptelor, societatea-mamă a Alken-Maes, [decizia în litigiu] nu a constatat decât o singură încălcare în ceea ce o privește. Într-adevăr, ținând seama de rolul activ al acesteia în înțelegerea Interbrew/Alken-Maes, [Groupe Danone] a fost [considerată] răspunzătoare atât de propria sa participare, cât și de participarea întreprinderii Alken-Maes la respectiva înțelegere. În schimb, Comisia a considerat că nu era necesar să se atribuie [societății Groupe Danone] răspunderea pentru participarea filialei sale la practica concertată în sectorul berii vândute sub marcă de distribuitor, având în vedere că nu fusese [ea însăși implicată] în această înțelegere.

- 11 Încălcarea imputată [societății Groupe Danone] constă în participarea acesteia atât direct, cât și prin intermediul filialei sale Alken-Maes la un ansamblu complex de acorduri și/sau de practici concertate privind un pact general de neagresiune, prețurile și promoțiile în comerțul cu amănuntul, repartizarea clientelei din sectorul «hoteluri, restaurante, cafenele» (denumit în continuare «horeca»), inclusiv a clienților așa-numiți «naționali», limitarea investițiilor și a publicității pe piața horeca, o nouă structură tarifară aplicabilă sectorului horeca și comerțului cu amănuntul și schimbul de informații cu privire la vânzările în sectorul horeca și în comerțul cu amănuntul.

- 12 Prin [decizia în litigiu] se constată că încălcarea menționată anterior a fost săvârșită pe o perioadă cuprinsă între 28 ianuarie 1993 și 28 ianuarie 1998.

- 13 Apreciind că un ansamblu de elemente îi permiteau să concluzioneze că încălcarea încetase, Comisia nu a considerat necesar să oblige întreprinderile respective să pună capăt încălcării în temeiul articolului 3 din Regulamentul nr. 17.

- 14 În schimb, Comisia a apreciat că, în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, se impunea aplicarea unei amenzi întreprinderilor Interbrew și [Groupe Danone] pentru participarea acestora la înțelegerea Interbrew/Alken-Maes.

- 15 În această privință, Comisia a arătat în [decizia în litigiu] că toți participanții la înțelegerea Interbrew/Alken-Maes au săvârșit încălcarea cu intenție.

- 16 Pentru a calcula quantumul amenzilor ce trebuiau aplicate, Comisia a urmat în [decizia în litigiu] metoda definită în liniile directoare și în comunicarea privind cooperarea.

- 17 Dispozitivul [deciziei în litigiu] are următorul cuprins:

«Articolul 1

[Interbrew], [Alken-Maes] și [Groupe Danone] au încălcat articolul 81 alineatul (1) [CE] prin faptul că au participat la un ansamblu complex de acorduri și/sau de practici concertate privind un pact general de neagresiune, prețurile și promoțiile în comerțul cu amănuntul, repartizarea clientelei din sectorul horeca (cuprinzând horeca „clasică” și clienții naționali), limitarea investițiilor și a publicității pe piața horeca, o nouă structură tarifară aplicabilă sectorului horeca și comerțului cu amănuntul și schimbul de informații cu privire la vânzările în sectorul horeca și în comerțul cu amănuntul, pe perioada cuprinsă între 28 ianuarie 1993 și 28 ianuarie 1998.

Articolul 2

Următoarele amenzi sunt aplicate [...], ca urmare a încălcărilor constatate la articolul 1:

[...]

(b) [Groupe Danone]: o amendă de 44,043 de milioane de euro.

[...]» [traducere neoficială]

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 9 Prin cererea depusă la grefa Tribunalului la 22 februarie 2002, Groupe Danone a introdus o acțiune în anulare împotriva deciziei în litigiu. În subsidiar, a solicitat Tribunalului reducerea amenzii care i-a fost aplicată prin articolul 2 din decizia respectivă.
- 10 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a respins toate motivele formulate de Groupe Danone, cu excepția celui de al cincilea motiv. La aprecierea acestui motiv, Tribunalul a reținut, la punctele 284-290 din hotărârea atacată, că Groupe Danone adresase amenințări, iar la punctele 291-294 din această hotărâre, că fusese extinsă cooperarea, precizând, la punctele 295-310 din hotărârea menționată, că

amenințările respective nu fuseseră cauza determinantă a extinderii înțelegerii. În consecință, Tribunalul a considerat, la punctul 311 din hotărârea atacată, că circumstanța agravantă stabilită în această privință în decizia în litigiu nu poate fi reținută. Astfel, la punctele 313 și 519 din hotărârea atacată, Tribunalul a redus majorarea amenzii aplicate în temeiul circumstanțelor agravante de la 50 % la 40 %.

11 În ceea ce privește calculul quantumului final al amenzii, Tribunalul a arătat la punctul 520 din hotărârea atacată că, atunci când a calculat amenda aplicată societății Groupe Danone, Comisia s-a îndepărtat de la metodologia indicată în liniile directoare. Prin urmare, Tribunalul a considerat că trebuia să aplice, în temeiul competenței sale de fond, o majorare cu 40 % a quantumului de bază al amenzii aplicate recurente, majorare stabilită în temeiul circumstanței agravante constând în încălcarea repetată.

12 Prin urmare, la punctul 525 din hotărârea atacată, Tribunalul a calculat quantumul amenzii aplicate recurente după cum urmează:

„[L]a quantumul de bază al amenzii (36,25 de milioane de euro) se adaugă mai întâi 40 % din acest quantum de bază (14,5 de milioane de euro) și se scade 10 % din acest quantum (3,625 de milioane de euro), rezultând un quantum de 47,125 de milioane de euro. În continuare, acest quantum se reduce cu 10 % pentru cooperare, rezultând un quantum final al amenzii de 42,4125 de milioane de euro.”

13 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a declarat și a hotărât:

„1) Stabilește quantumul amenzii aplicate [societății Groupe Danone] la 42,4125 de milioane de euro.

- 2) Respinge acțiunea în ceea ce privește celelalte motive.

- 3) [Groupe Danone] suportă propriile cheltuieli de judecată și trei sferturi din cheltuielile de judecată ale Comisiei. Comisia suportă un sfert din propriile cheltuieli de judecată.”

Concluziile prezentate de părți în recurs

14 Groupe Danone solicită Curții:

- anularea în parte a hotărârii atacate, în măsura în care respinge motivul privind luarea în considerare în mod neîntemeiat a circumstanței agravante constând în încălcarea repetată în ceea ce o privește și în măsura în care reface metoda de calcul al amenzii utilizată de către Comisie;

- admiterea concluziilor pe care le-a prezentat în primă instanță, în susținerea cărora era invocat motivul privind luarea în considerare în mod neîntemeiat a circumstanței agravante constând în încălcarea repetată, și reducerea în mod corespunzător a amenzii aplicate de către Comisie;

- reducerea quantumului amenzii proporțional cu diminuarea reducerii aplicate în temeiul circumstanțelor atenuante hotărâte de către Tribunal și

- obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

15 Groupe Danone solicită Curții să pronunțe hotărârea definitivă privind litigiul, făcând uz de competența sa de fond în materie de amenzi, cu scopul de a micșora cu 1,3025 milioane de euro cuantumul final al amenzii stabilite de Tribunal.

16 Comisia solicită Curții:

- respingerea recursului și
- obligarea recurenteii la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recurs

17 În susținerea concluziilor sale, prin care solicită anularea în parte a hotărârii atacate, Groupe Danone prezintă patru motive principale și un al cincilea în subsidiar. Aceste motive privesc, în esență, interpretarea de către Tribunal a noțiunii de încălcare repetată și aplicarea de către acesta a metodei de calcul al cuantumului amenzii.

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului legalității, care rezultă din faptul că încălcarea repetată a fost reținută ca circumstanță agravantă (principiul nulla poena sine lege)

Argumentele părților

18 Groupe Danone invocă faptul că un sistem care ia în considerare încălcarea repetată, fără temei legal, nu ar putea fi aplicat în cadrul articolelor 81 CE și 82 CE. În

consecință, aprecierea Tribunalului cu privire la legalitatea aplicării circumstanței agravante constând în încălcarea repetată ar fi contrară principiilor legalității și neretroactivității legii penale.

- 19 Groupe Danone susține că posibilitatea Comisiei de a majora cuantumul unei amenzi în cazul unei încălcări repetate nu este prevăzută în mod expres prin Regulamentul nr. 17, această posibilitate reieșind numai din liniile directoare. Or, acest din urmă text nu ar constitui decât o metodologie indicativă, fără o valoare juridică suficientă pentru a introduce o astfel de cauză de agravare.
- 20 După cum arată Groupe Danone, chiar dacă s-ar aprecia de către Curte că nu era necesară o normă cu valoare legislativă pentru ca încălcarea repetată să poată fi luată în considerare în dreptul concurenței, la momentul săvârșirii ultimei încălcări, liniile directoare nu fuseseră încă adoptate, astfel încât circumstanța agravantă constând în încălcarea repetată nu avea niciun temei în dreptul comunitar.
- 21 Comisia amintește că articolul 15 din Regulamentul nr. 17 prevede că amenzile sunt stabilite luând în considerare gravitatea și durata încălcării, ceea ce implică faptul că rolul și importanța fiecăreia dintre întreprinderi, precum și diferitele circumstanțe agravante și atenuante pot fi luate în considerare fără să fie necesară o bază legală specifică referitoare la circumstanțele respective.
- 22 Comisia subliniază faptul că posibilitatea de a reține încălcarea repetată ca o circumstanță agravantă intră în cadrul competenței sale de apreciere referitoare la stabilirea cuantumului amenzii.

Aprecierea Curții

- 23 Trebuie amintit, cu titlu introductiv, că, deși Curtea a hotărât că liniile directoare nu constituie temeiul juridic al deciziilor luate de către Comisie în materia avută în vedere (a se vedea hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., p. I-5425, punctul 209, și hotărârea din 21 septembrie 2006, JCB Service/Comisia, C-167/04 P, Rec., p. I-8935, punctul 207), Curtea a arătat de asemenea că liniile directoare garantează securitatea juridică a întreprinderilor, întrucât acestea determină metodologia pe care Comisia și-a impus-o în scopul stabilirii cuantumului amenzilor (a se vedea hotărârile citate anterior Dansk Rørindustri și alții/Comisia, punctul 213, și JCB Service/Comisia, punctul 209).
- 24 Într-adevăr, articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 constituie baza juridică relevantă în temeiul căreia Comisia poate aplica amenzi întreprinderilor și asocierilor de întreprinderi pentru încălcarea articolelor 81 CE și 82 CE. În temeiul acestei dispoziții, pentru stabilirea cuantumului amenzii trebuie luate în considerare durata și gravitatea încălcării în cauză.
- 25 În ceea ce privește ultimul element menționat anterior, Curtea a hotărât că, în timp ce cuantumul de bază al amenzii este stabilit în funcție de încălcare, gravitatea acesteia este determinată prin referire la numeroși alți factori, în privința cărora Comisia dispune de o marjă de apreciere. În opinia Curții, luarea în considerare a circumstanțelor agravante la stabilirea amenzii este compatibilă cu misiunea Comisiei de a asigura respectarea normelor de concurență (a se vedea hotărârea din 29 iunie 2006, SGL Carbon/Comisia, C-308/04 P, Rec., p. I-5977, punctul 71).

- 26 Trebuie adăugat că în hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, Rec., p. I-123, punctul 91), Curtea a precizat că o eventuală încălcare repetată face parte dintre elementele care trebuie luate în considerare la analizarea gravității încălcării în cauză.
- 27 În aceste condiții, argumentele societății Groupe Danone potrivit cărora, înainte de intrarea în vigoare a liniilor directoare, practica urmată de Comisie în materia stabilirii amenzilor era lipsită de claritate și de previzibilitate nu țin seama de raportul juridic care există între, pe de o parte, articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, care constituie temeiul juridic al deciziei în litigiu, și, pe de altă parte, liniile directoare.
- 28 Într-adevăr, liniile directoare nu constituie temeiul legal pentru stabilirea cuantumului amenzii, ci nu fac decât să clarifice aplicarea articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 (a se vedea de asemenea hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctele 211, 213 și 214). În acest context, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 24 din concluziile sale, chiar și în lipsa liniilor directoare, recurența era totuși în măsură să prevadă consecințele legale ale acțiunilor sale.
- 29 Prin urmare, Comisia, în exercitarea competenței sale de apreciere, a fost îndreptățită să considere că elementul constând în încălcarea repetată se referea la gravitatea încălcării săvârșite de Groupe Danone.
- 30 Rezultă de aici că, validând, la punctul 351 din hotărârea atacată, constatarea Comisiei privind existența unei încălcări repetate săvârșite de Groupe Danone și calificarea acesteia drept circumstanță agravantă, Tribunalul nu a încălcat principiul *nulla poena sine lege*.

31 În consecință, primul motiv invocat de către Groupe Danone trebuie respins.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului securității juridice

Argumentele părților

32 Groupe Danone susține că, și în lipsa unor dispoziții specifice care prevăd un termen de prescripție, circumstanța agravantă constând în încălcarea repetată, ce rezultă din cele două comportamente precedente, încalcă principiul securității juridice, având în vedere că deciziile anterioare ale Comisiei fuseseră pronunțate în contexte diferite.

33 Groupe Danone invocă faptul că o amenințare „perpetuă” de a considera încălcarea repetată drept o circumstanță agravantă este contrară principiilor generale comune sistemelor de drept ale statelor membre.

34 Comisia susține că acest motiv este întemeiat în parte pe o înțelegere greșită a hotărârii atacate, întrucât Tribunalul a considerat că încălcarea repetată a fost suficient de bine stabilită pe baza constatării unor fapte care datau din 1984, cu alte cuvinte cu mai puțin de zece ani înainte de începerea încălcării în cauză, săvârșită în 1993. Pe de altă parte, faptul că nu există o prescripție legală în ceea ce privește luarea în considerare a unei încălcări repetate nu ar însemna că nu există nicio limită până la care Comisia să țină seama de o asemenea situație.

35 Mai mult decât atât, în speță, circumstanța agravantă care constă în încălcarea repetată a fost aplicată într-o manieră într-adevăr moderată.

Aprecierea Curții

- 36 Trebuie observat că Tribunalul, la punctul 353 din hotărârea atacată, a înlăturat orice încălcare a principiului securității juridice întemeiată pe faptul că nici Regulamentul nr. 17, nici liniile directe nu prevăd un termen maxim pentru constatarea unei încălcări repetate.
- 37 Această apreciere a Tribunalului este conformă dispozițiilor legale. Într-adevăr, potrivit unei jurisprudențe constante, Comisia dispune de o competență de apreciere în ceea ce privește alegerea elementelor care trebuie luate în considerare în vederea stabilirii cuantumului amenzilor, cum ar fi, în special, împrejurările particulare ale cauzei, contextul acesteia și efectul disuasiv al amenzilor, fără a fi necesar să se facă referire la o listă obligatorie sau exhaustivă de criterii de care trebuie să se țină seama (a se vedea în special ordonanța din 25 martie 1996, SPO și alții/Comisia, C-137/95 P, Rec., p. I-1611, punctul 54, și hotărârea din 17 iulie 1997, Ferriere Nord/Comisia, C-219/95 P, Rec., p. I-4411, punctul 33).
- 38 Trebuie subliniat faptul că intră în competența Comisiei constatarea și aprecierea caracteristicilor specifice ale unei încălcări repetate și că aceasta nu poate fi ținută de un eventual termen de prescripție pentru a face o astfel de constatare.
- 39 Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 30 din concluziile sale, încălcarea repetată constituie un element important pe care Comisia trebuie să îl aprecieze, având în vedere că luarea în considerare a acestuia are drept scop incitarea întreprinderilor care au manifestat o tendință de a încălca normele de concurență să își modifice comportamentul. Prin urmare, Comisia poate ține seama, în fiecare caz în parte, de indiciile care confirmă o astfel de tendință, inclusiv, de exemplu, de timpul care s-a scurs între încălcările respective.

- 40 În această privință, Tribunalul a stabilit, la punctele 354 și 355 din hotărârea atacată, evoluția încălcărilor normelor de concurență constatate împotriva societății Groupe Danone, precizând că, de fiecare dată, se scursese un interval de timp relativ scurt între încălcările respective, și anume mai puțin de zece ani. În aceste condiții, Tribunalul a concluzionat în mod temeinic că repetarea de către Groupe Danone a unui comportament ilicit dovedește tendința acestuia din urmă de a nu trage concluziile corespunzătoare din faptul că s-a constatat că a încălcat aceste norme.
- 41 Mai mult, în ceea ce privește caracteristicile comportamentelor anterioare, Tribunalul a reținut în mod corect la punctul 363 din hotărârea atacată că noțiunea de încălcare repetată nu implică în mod necesar existența unei sancțiuni pecuniare prealabile, ci numai constatarea unei încălcări a dreptului comunitar al concurenței.
- 42 În consecință, cel de al doilea motiv nu poate fi reținut.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe o încălcare a obligației de a motiva

Argumentele părților

- 43 Groupe Danone susține că, drept răspuns la motivul întemeiat pe o încălcare a Regulamentului nr. 17, Tribunalul a făcut o legătură între noțiunea de descurajare și cea de încălcare repetată. Tribunalul ar fi justificat temeinicia recurgerii la noțiunea de încălcare repetată prin necesitatea de a asigura un efect disuasiv. Deoarece, potrivit Tribunalului, pentru a evalua gravitatea încălcării, trebuie să se facă o distincție între noțiunea de descurajare și cea de încălcare repetată, hotărârea ar fi viciată de o motivare contradictorie.

- 44 Comisia consideră că, prin acest motiv, Groupe Danone confundă diferitele stadii ale evaluării gravității încălcării. Într-adevăr, atât elementele aplicabile tuturor întreprinderilor care au participat la înțelegere, cât și elementele individuale ale acestei evaluări ar face parte din evaluare. Stabilirea amenzilor în funcție de gravitatea încălcării săvârșite ar avea întotdeauna drept scop obținerea unei descurajări efective.

Aprecierea Curții

- 45 Trebuie amintit cu titlu introductiv că problema dacă motivarea unei hotărâri a Tribunalului este contradictorie sau insuficientă reprezintă o chestiune de drept care poate fi invocată, ca atare, în cadrul unui recurs (a se vedea hotărârea din 7 mai 1998, Somaco/Comisia, C-401/96 P, Rec., p. I-2587, punctul 53, și hotărârea din 13 decembrie 2001, Cubero Vermurie/Comisia, C-446/00 P, Rec., p. I-10315, punctul 20).

- 46 În ceea ce privește obligația de motivare care îi revine Tribunalului, reiese dintr-o jurisprudență constantă că acesta nu este ținut să realizeze o motivare care să urmeze în mod exhaustiv și unul câte unul toate argumentele prezentate de părțile în litigiu. Prin urmare, motivarea poate fi implicită, cu condiția de a permite persoanelor interesate să cunoască motivele pentru care au fost luate măsurile în discuție, iar instanței competente să dispună de elemente suficiente pentru a exercita controlul (a se vedea în special hotărârea din 21 septembrie 2006, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Comisia, C-105/04 P, Rec., p. I-8725, punctul 72).

- 47 În ceea ce privește conținutul motivării hotărârii atacate în legătură cu aprecierea circumstanțelor agravante, Tribunalul a hotărât în mod temeinic, la punctele 348-350 din hotărâre, că, pentru luarea în considerare a circumstanțelor menționate, încălcarea repetată era nu numai un element relevant, ci și un element de o

importanță specială și un indiciu foarte semnificativ al gravității încălcării, în vederea stabilirii cuantumului amenzii în perspectiva unei descurajări efective. Tribunalul a subliniat în acest sens că încălcarea repetată constituie dovada faptului că sancțiunea aplicată anterior recurenței nu a produs efecte suficient de disuasive.

48 Rezultă de aici că hotărârea Tribunalului nu este viciată de o motivare contradictorie.

49 În consecință, al treilea motiv invocat de către Groupe Danone trebuie înlăturat.

Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe depășirea competențelor jurisdicționale

Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe nerespectarea de către Tribunal a limitelor competenței sale

Argumentele părților

50 Groupe Danone invocă faptul că, prin modificarea deciziei în litigiu, Tribunalul și-a depășit competențele. În fapt, trăgând, în temeiul competenței sale de fond, consecințele nelegalității deciziei menționate, mai exact a metodei de calcul al amenzii, Tribunalul ar fi acționat *ultra vires*.

- 51 Groupe Danone susține că Tribunalul, după ce a constatat îndepărtarea Comisiei de la prevederile liniilor directoare, a stabilit cuantumul amenzii înlocuind metoda de calcul a Comisiei cu propria sa metodă.
- 52 Comisia arată că Groupe Danone nu contestă temeinicia metodei de calcul utilizate de Tribunal, ci se limitează la formularea unei critici de natură procedurală. În schimb, prin recursul formulat, acesta ar urmări substituirea, de către Curte, a analizei realizate de Tribunal cu aprecierea Curții și cu calculul amenzii pe care l-a efectuat aceasta.

Aprecierea Curții

- 53 Trebuie observat că, prin stabilirea noului cuantum al amenzii, Tribunalul nu a acționat în cadrul articolului 230 CE, ci în exercitarea competenței sale de fond în temeiul articolului 229 CE și al articolului 17 din Regulamentul nr. 17.
- 54 În consecință, argumentul oferit de Groupe Danone potrivit căruia, prin modificarea modului de calcul al amenzii, Tribunalul ar fi depășit limitele competenței care îi revine în temeiul articolului 230 CE este inoperant.
- 55 Prin urmare, primul aspect al celui de al patrulea motiv nu poate fi reținut.

Cu privire la cel de al doilea aspect al motivului, întemeiat pe modificarea de către Tribunal a modalităților de aplicare a coeficientului aferent circumstanțelor atenuante în lipsa oricărei solicitări în acest sens

Argumentele părților

- 56 Groupe Danone consideră că Tribunalul nu este competent să se pronunțe *ultra petita*, indiferent de litigiul cu care este sesizat. Acesta este un principiu fundamental în materie judiciară ce asigură părților controlul litigiului dintre ele. Aceași ar fi situația și în cadrul exercitării de către Tribunal a competenței sale de fond.
- 57 Groupe Danone susține că nu a fost invocată în primă instanță legalitatea aplicării coeficientului corector la quantumul amenzii ce rezultă din luarea în considerare a circumstanțelor atenuante. Prin modificarea modalităților de aplicare și prin majorarea quantumului amenzii, pentru ca acesta să fie calculat pe baza metodei utilizate de către Comisie, Tribunalul s-ar fi pronunțat *ultra petita*.
- 58 Comisia invocă faptul că Tribunalul nu a adoptat metoda sa de calcul printr-o anulare în parte a deciziei în litigiu. Dimpotrivă, în cadrul competenței sale de fond, Tribunalul a întemeiat în mod corect aprecierea circumstanțelor atenuante pe constatări de fapt.
- 59 Comisia amintește că, în exercitarea acestei competențe, Tribunalul se bucură de o largă putere de apreciere, care îi permite să evalueze dacă amenda este adecvată, cu alte cuvinte, chiar și fără anularea deciziei luate, să o majoreze, să o reducă sau să o confirme, ținând eventual seama de elemente suplimentare.

Aprecierea Curții

- 60 Trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 229 CE, regulamentele adoptate în comun de Parlamentul European și de Consiliu în conformitate cu dispozițiile tratatului pot conferi Curții competența de fond în privința sancțiunilor prevăzute de aceste regulamente.
- 61 O astfel de competență a fost conferită instanței comunitare prin articolul 17 din Regulamentul nr. 17. Prin urmare, aceasta este competentă, dincolo de simplul control al legalității sancțiunii, să substituie propria apreciere celei a Comisiei și, în consecință, să anuleze, să reducă sau să majoreze amenda sau penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată (a se vedea în acest sens hotărârea din 15 octombrie 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctul 692).
- 62 Rezultă de aici că instanța comunitară își poate exercita competența de fond în cazul în care problema cuantumului amenzii este supusă aprecierii sale și că această competență poate fi exercitată atât pentru a reduce acest quantum, cât și pentru a-l majora.
- 63 Prin urmare, exercitarea competenței respective de către Tribunal, în hotărârea atacată, era conformă dispozițiilor legale.
- 64 Al doilea aspect al celui de al patrulea motiv nu este, așadar, întemeiat.

Cu privire la al cincilea motiv, prezentat în subsidiar și întemeiat pe încălcarea dreptului la apărare, precum și a principiului neretroactivității dispozițiilor punitive mai severe

Cu privire la primul aspect al motivului, întemeiat pe o încălcare a dreptului la apărare

Argumentele părților

- 65 Groupe Danone susține că, chiar dacă s-ar presupune că Tribunalul ar putea modifica metoda de calcul al amenzii și diminua cuantumul reducerii aplicate în temeiul circumstanțelor atenuante, acesta ar fi trebuit să supună unei dezbateri contradictorii intenția sa de a efectua o astfel de ajustare. Prin faptul că a privat-o de posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere asupra modificării preconizate, Tribunalul a încălcat dreptul la apărare.
- 66 Comisia amintește că Tribunalul nu a majorat amenda, ci a redus-o, și că, la aprecierea caracterului adecvat al cuantumului amenzii, acesta a utilizat propria metodă de calcul referitoare la reducerea aplicată în temeiul circumstanțelor atenuante.
- 67 De altfel, în opinia Comisiei, prin faptul că a supus aprecierii Tribunalului cererea de anulare și de reducere a amenzii, Groupe Danone ar fi sesizat Tribunalul nu numai cu examinarea legalității deciziei, ci și cu aprecierea caracterului adecvat al cuantumului amenzii. Prin urmare, și-ar fi asumat în mod conștient riscul ca Tribunalul să majoreze cuantumul amenzii aplicate.

Aprecierea Curții

- 68 Trebuie amintit cu titlu introductiv că respectarea dreptului la apărare în orice procedură susceptibilă să conducă la aplicarea unor sancțiuni, în special a unor amenzi sau penalități cu titlu cominatoriu, constituie un principiu fundamental al dreptului comunitar, care a fost subliniat de nenumărate ori prin jurisprudența Curții (a se vedea în special hotărârea din 2 octombrie 2003, Thyssen Stahl/Comisia, C-194/99 P, Rec., p. I-10821, punctul 30).
- 69 În cadrul recursului, controlul Curții are ca obiect, pe de o parte, să examineze în ce măsură Tribunalul a luat în considerare în mod corect din punct de vedere juridic toți factorii esențiali pentru aprecierea gravității unui anumit comportament în lumina articolelor 81 CE și 82 CE, precum și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17 și, pe de altă parte, să verifice dacă Tribunalul a răspuns suficient de temeinic tuturor motivelor invocate de recurentă, care urmăresc anularea sau reducerea amenzii (a se vedea în special hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia, C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 128).
- 70 Fără a fi necesar să se pronunțe asupra problemei dacă instanța comunitară, înainte de a-și exercita competența de fond, era obligată să invite societatea Groupe Danone să își prezinte observațiile privind o eventuală modificare a metodei de calcul, trebuie să se constate că Groupe Danone a avut posibilitatea să își exprime în mod eficient punctul de vedere cu privire la stabilirea cuantumului amenzii.
- 71 Acest aspect reiese în primul rând din argumentele invocate de Groupe Danone în fața Tribunalului, în al doilea rând, din desfășurarea dezbaterilor în fața Tribunalului și, în al treilea rând, din considerentele cuprinse în hotărârea atacată.

- 72 În primul rând, se impune constatarea că șase dintre cele opt motive formulate de Groupe Danone în fața Tribunalului urmăreau reducerea cuantumului amenzii aplicate. După cum reiese din punctul 25 din hotărârea atacată, aceste motive se refereau în special la respectarea principiului proporționalității și la aprecierile Comisiei cu privire la circumstanțele agravante și atenuante.
- 73 În cadrul motivelor respective, recurenta sesizase Tribunalul cu problema dacă metoda preconizată în liniile directoare fusese aplicată în mod corect de către Comisie (a se vedea în special punctele 46-49 din hotărârea atacată) și, în consecință, cu cea a caracterului adecvat al cuantumului amenzii.
- 74 În al doilea rând, trebuie arătat că, după cum reiese din punctul 74 din memoriul în răspuns depus de Comisie, care nu a fost contrazis de Groupe Danone, în ședință, Tribunalul adresase Comisiei o întrebare privind luarea în considerare a circumstanțelor atenuante pentru metoda de calcul al amenzii.
- 75 În răspunsul dat la această întrebare, Comisia precizase că metoda aplicată în decizia în litigiu nu era conformă liniilor directoare, dar că această împrejurare condusesese la un rezultat financiar mai favorabil pentru Groupe Danone.
- 76 În aceste condiții, Groupe Danone a avut oportunitatea să își exprime în mod eficient punctul de vedere.

- 77 În al treilea rând, în hotărârea atacată, Tribunalul, ținând seama de toate argumentele schimbate în fața sa, a examinat în mod detaliat elementele relevante referitoare la stabilirea amenzii.
- 78 Astfel, Tribunalul a afirmat mai întâi, la punctul 521 din hotărâre, că, în conformitate cu modul în care au fost formulate liniile directoare, procentajele corespunzătoare majorărilor și reducerilor aplicate în temeiul circumstanțelor agravante sau atenuante trebuiau aplicate la cuantumul de bază al amenzii, determinat în funcție de gravitatea și de durata încălcării, iar nu la cuantumul rezultat din aplicarea unei prime majorări sau reduceri în temeiul unei circumstanțe agravante sau atenuante.
- 79 Tribunalul a constatat în continuare, la punctul 522 din hotărârea atacată, că, deși Comisia ajustase cuantumul amenzii ținând seama, pe de o parte, de două circumstanțe agravante și, pe de altă parte, de o circumstanță atenuantă, reieșea din cuantumul final al amenzii aplicate că una dintre aceste două ajustări fusese aplicată de către Comisie la cuantumul care rezulta din aplicarea primei majorări sau reduceri. Tribunalul a reținut, așadar, că metoda de calcul avea drept consecință modificarea cuantumului final al amenzii față de cel care ar rezulta din aplicarea metodei indicate în liniile directoare.
- 80 Prin urmare, Tribunalul a concluzionat, la punctul 523 din hotărâre, că, fără a prezenta vreo justificare, Comisia se îndepărtase de la liniile directoare în ceea ce privește metoda de calcul al cuantumului final al amenzii.

- 81 În consecință și după cum rezultă din punctul 524 din hotărâre, Tribunalul a aplicat, în temeiul competenței sale de fond, majorarea cu 40 % a cuantumului de bază al amenzii aplicate societății Groupe Danone, majorare reținută în temeiul circumstanței agravante constând în încălcarea repetată.
- 82 Astfel, în exercitarea competenței sale de fond, Tribunalul s-a întemeiat în mod exclusiv pe dispozițiile din liniile directoare, fără să rețină alte elemente, circumstanțe sau criterii a căror luare în considerare nu ar fi putut fi prevăzută de Groupe Danone.
- 83 Rezultă de aici că motivul fondat pe încălcarea dreptului la apărare de către Tribunal nu este întemeiat.
- 84 Prin urmare, primul aspect al celui de al cincilea motiv nu poate fi reținut.

Cu privire la al doilea aspect al motivului, întemeiat pe încălcarea principiului neretroactivității dispozițiilor punitive mai severe

Argumentele părților

- 85 Groupe Danone susține că, prin modificarea metodei de calcul al amenzii aplicate recurente, Tribunalul și-a întemeiat raționamentul pe o clarificare a liniilor directoare pe care el însuși a realizat-o în hotărâri pronunțate după adoptarea deciziei în litigiu.

- 86 Comisia contestă faptul că Groupe Danone ar fi putut avea vreo îndoială cu privire la modalitățile de luare în considerare a circumstanțelor atenuante susceptibile să fie aplicate pentru calculul cuantumului amenzii. Într-adevăr, după cum ar fi statuat Tribunalul, reiese din liniile directoare că reducerea aplicată în temeiul circumstanțelor atenuante este calculată plecând de la cuantumul de bază. Deși ar fi ținut de liniile directoare, Tribunalul ar fi ales această metodă atunci când a făcut propria sa apreciere a caracterului adecvat al cuantumului amenzii.

Aprecierea Curții

- 87 Trebuie amintit mai întâi că principiul neretroactivității dispozițiilor penale este un principiu comun tuturor ordinilor juridice ale statelor membre și face parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de instanța comunitară (a se vedea hotărârea din 10 iulie 1984, Kirk, 63/83, Rec., p. 2689, punctul 22).
- 88 În particular, articolul 7 primul paragraf din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, care consacră, printre altele, principiul legalității incriminării și a pedepsei (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), se poate opune aplicării retroactive a unei noi interpretări a unei norme care stabilește o încălcare (a se vedea în acest sens hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 217).
- 89 Aceasta este situația în special în cazul în care este vorba despre o interpretare jurisprudențială al cărei rezultat nu poate fi prevăzut în mod rezonabil la momentul săvârșirii încălcării, mai ales în lumina interpretării reținute la acel moment în jurisprudența referitoare la dispozițiile legale în cauză (a se vedea hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 218).

- 90 Cu toate acestea, reiese din jurisprudența Curții că faptul că în trecut Comisia a aplicat amenzi de un anumit nivel pentru diferite tipuri de încălcări nu o poate priva de posibilitatea de ridica acest nivel în limitele indicate în Regulamentul nr. 17, dacă acest lucru este necesar pentru a asigura punerea în aplicare a politicii comunitare privind concurența, ci că, dimpotrivă, aplicarea eficace a normelor comunitare de concurență impune posibilitatea adaptării de către Comisie în orice moment a nivelului amenzilor la nevoile acestei politici (a se vedea hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 227).
- 91 Întreprinderile implicate într-o procedură administrativă care poate avea ca efect aplicarea unei amenzi nu pot, așadar, să dobândească încredere legitimă în faptul că va fi folosită o anumită metodă de calcul al amenzii (a se vedea în acest sens hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 228).
- 92 Rezultă de aici că o metodă de calcul al amenzilor precum cea aplicată de Tribunal în hotărârea atacată era în mod rezonabil previzibilă pentru o întreprindere precum Groupe Danone la momentul săvârșirii încălcărilor respective (a se vedea în acest sens hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior, punctul 231).
- 93 În consecință, Tribunalul nu a încălcat principiul neretroactivității.
- 94 Al doilea aspect al celui de al cincilea motiv nu este, așadar, întemeiat.
- 95 Rezultă din considerentele care precedă că recursul formulat de Groupe Danone trebuie respins în întregime.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- ⁹⁶ Conform articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din același regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea societății Groupe Danone la plata cheltuielilor de judecată, iar Groupe Danone a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară și hotărăște:

- 1) Respinge recursul.**

- 2) Obligă Groupe Danone la plata cheltuielilor de judecată.**

Semnături